

ТРАНСФОРМАЦИИТЕ НА ЖЕНИТЕ В ЖИВОТНИ В КИТАЙСКАТА И БЪЛГАРСКАТА НАРОДНА КУЛТУРА

Лъчезара Пръвчева

138. СУЗИЕ „Проф. Васил Златарски“, България

THE TRANSFORMATIONS OF WOMEN INTO ANIMALS IN CHINESE AND BULGARIAN FOLK CULTURE

Latchezara Pravtcheva¹

Prof. Vassil Zlatarski 138th School for Eastern and Western Languages, Bulgaria

Abstract: The cultural artistry of people always impresses with interesting characters and plots. This following article aims to present the transformations of women into animals and of animals into women in Chinese and Bulgarian folklore, starting from ancient myths and the deities who created the humans, passing through the traditional transformations into dragons or hydras, as well as into other creatures such as nine-tailed foxes, hedgehogs, bears, goats, and birds.

Keywords: Chinese tradition; transformations; women; animals; myths; folklore

*„Тези неща не са се случили никога, но съществуват винаги.“
– Гай Салустий Крисп, ок. 86 – 35 г. пр.н.е.*

Когато става дума за народно творчество, трябва да обърнем внимание на факта, че именно чрез него се формира част от знанието за предците ни. Религиозните вярвания, обредите, приказките са част от изворите за живота и мисълта на народа. Те основно се разказват на децата от майките и бабите, като с времето се преработват и някои мотиви отпадат, за сметка на други, които се включват. Под „приказка“ разбираме определението на Йоханес Болте: „всеки разказ, нахвърлян с поетическо и магическо въображение, всяка чудна история, необвързана в условията на реалния

---

¹ *Latchezara Pravtcheva is a Chinese language teacher at 138th School for Western and Eastern Languages, Sofia. She graduated with a Bachelor's degree in Chinese Philology at Sofia University and holds a Master's degree in translation studies with Chinese at the University of Veliko Tarnovo. E-mail: la4ezara1@gmail.com*

живот, която се слуша с удоволствие от развити и от прости хора дори когато те я намират за невероятна“ (Арнаутов 1996: 8).

Първоизворът на вълшебните приказки са митовете. Те, от своя страна, са сакрални разкази за произхода на света. Някои от най-разпространените са свързани с превръщането на хора в животни, сред които змии, змейове, хали, лисици, таралежи, птици, вълци, котки и др.

В китайската култура митологизирани змии и змиеподобни същества имат различни роли, включително участват в календарната система, поезията и литературата. Първосъздателите на света Фуси и Нюа, са брат и сестра, които понякога са описвани като хора с драконови или змийски опашки.

Змиите и драконите в легендите и народните приказки са почитани и често представяни като лечебни фигури. Видни реки в Китай са кръстени на змии или дракони – Хъйлундзян, Байлундзян, Лунсихъ² – и това подчертава лечебната сила и връзката между змиите и водата (тъй като водата е пречистваща, отмиваща лошата енергия). Змията е *мистериозна, интуитивна, премеряща силата си*. Освен това притежава *множество умения и мъдрост*.

Една от най-популярните истории за превръщането на змия в жена в Китай е Бай Суджън³, или Бялата змия. Легендата за бялата змия е една от „Четирите велики народни приказки“⁴ на Китай. Тя е адаптирана в няколко опери, филми, телевизионни сериали и други медии.

Бай Суджън е змия-дух, която след хиляда години обучение в смисъла на даоизма в планината Ъмей⁵ се превръща в жена и решава да отиде в света на хората, за да върши добри дела и да бъде възнаградена с безсмъртие. Влюбва се в млад мъж на име Сю Сиен и скоро става негова съпруга. Когато будисткият монах – Фахай, разкрива истинската ѝ същност, я принуждава повече никога да не идва в човешкия свят. Бай Суджън решава да се бори както за брака, така и за свободата си. След ожесточени сблъсъци с монаха тя е победена и затворена в пагодата Лейфън в дн. Ханджоу. Сю Сиен дълго време умолявал монаха да пусне жена му, но монахът заявил, че ще бъде освободена едва когато маслиновото дърво пред пагодата раз-

² 黑龙江、白龙江、龙溪河 букв. Реката на черния дракон, Реката на белия дракон, Драконовата рекичка и др.

³ 白素贞

⁴ Лян Шанбо (梁山伯) и Джу Интай (祝英臺), които наподобяват Ромео и Жулиета; Легендата за Бялата змия; 孟姜女哭长城 – Мъндзян, която срива с плача си Китайската стена; 牛郎织女 – Тъчакката и Пастирът.

⁵ 峨眉山, една от четирите свещени будистки планини. Вярва се, че тук е постигнал просветление бодхисатвата Самантабхра.

цъфне. Така се случило, че Богът на мъдростта дарил сина от брака между Бай Суджън и Сю Сиен с голям интелект. Той взел имперските изпити с най-висок резултат от всички кандидатстващи, а владетелят лично му дал награда – шапка, украсена с цветя, инкрустирани със скъпоценни камъни. Ала това не било достатъчно, за да запълни празнината в сърцето и липсата на майка му. Отишъл при пагодата, коленичил пред дървото и поставил шапката на клонките му като дар. Именно синовната почит⁶ освободила Бай Суджън от пагодата и тримата отново се събрали заедно.

Говори се, че Бай Суджън и Сю Сиен някога са практикували китайска медицина и че вярващите са идвали при тях, търсейки съвети за изцеление и здраве. В град Таоюен, област Янмей, Тайван, през 1991 г. е построен Храм на Бялата змия, който е посветен именно на героинята от тази легенда.

Други същества, които привличат вниманието, са *лисиците*. На пръв поглед това обикновено животно се превръща в носител на изключителна *магическа сила*.

Лисицата има своето основно място в китайския фолклор, романите и приказките. Още в „Книга на планините и моретата“⁷ има описание на животно, което прилича на лисица с девет опашки.

Култът към лисицата датира от древни времена, а страхът от нея е толкова голям, че дори йероглифът често се е избягвал да бъде написан и е бил заменян с друг, подобен по произношение (Васильев 2001: 488).

Защо лисицата се възприема за толкова „опасна“?

В Древния китайски речник на йероглифите от династия Хан⁸ към йероглифа за лисица е написано следното: „Лисицата е звяр, към който се привързват призраците и духовете. (...) Когато умира, задължително обръща глава към планината, където се е намирала собствената ѝ пещера, за да покаже, че не я е забравила. (...) Лисиците са хитри, затова древните им приписвали много демонични легенди.“⁹

Според някои предания лисицата била похотлива жена, която заради греховете си е превърната в това животно. Макар и хората да имат страх от нея, се смята, че ако бъде почитана и се отнасят добре с нея, тя ще им

⁶ Терминът 孝 – синовна почит е тясно свързан с конфуцианското учение, според което младите трябва да отдават почит и уважение на по-възрастните.

⁷ 《山海经》 Китайски класически текст и компилация от описание на митична география и различни интересни същества. Версии на текста може да са съществували още от 4-ти век пр. н. е.

⁸ Династия 汉朝 (206 пр. н.е. – 220 сл.н.е)

⁹ “狐是一种妖异的野兽, 是鬼魅所依附的。(...) 死时必然头向自身窟穴所在的山, 以示不诚忘本。 (...) 狐性狡黠, 所以古时人对其附会了许多妖异的传说。”

помогне във всичко: да се отгърват от болести, да създадат семейство, да успят в живота. (Васильев 2001: 488). Тя е *интелигентна, може да предсказва бъдещето, да приема други форми*, например да се превърне в *сблазняваща жена*, която да накара мъжът да загуби ума си.

Един от най-известните автори, които използват образа на лисицата в своите произведения, е Пу Сунлин¹⁰. Той включва голям брой истории за лисици, придобили формата на невероятно красиви, грациозни и очарователни момичета, които или помагат на хората, или отнемат жизнените им сили. Те лесно влизат в сексуални отношения с мъжете, тъй като по време на любовния акт много бързо могат да отнемат от партньора неговата енергия *ци*.

Друг интересен феномен е превръщането на *таралежи-върколаци в хора* от всякакъв пол и възраст.

По време на династия Лян¹¹, докато Фей Би събирал житото, се разризила страшна гръмотевична буря. Той се скрил между скали и когато се заприбирал вкъщи, видял десетина жени в далечината, облечени в пурпурни дрехи. Би много се изненадал. Жените се приближили, спрели на няколко крачки от него и млъкнали. Когато ги погледнал, се оказало, че нямат вежди, уши, носове, устни, само черни коси висели от главите им. От страх загубил съзнание и припаднал. Тъй като вече дълго време отсъствал от дома, баща му тръгнал да го търси. Намерил го лежащ на земята, а отляво до тялото му имало десет таралежа. Би бил откаран в дома си, където починал след 100 дни (Фан, Ли 2003: 3617).

В резултат на неочакваната среща героят умира, макар да не е причинил никаква вреда на духовете. Таралежите-върколаци могат да се появяват в къщите на хората преобразени като старци в бели дрехи или възрастни жени с побелели коси, които представляват трансформирани игли.

За разлика от лисиците таралежите не винаги се смятат за толкова отмъстителни. Един от текстовете разказва за чудодейно изцеление:

Дете от семейство Ян се разболява. Майка му отива в храма да се моли за него. През нощта насън ѝ се явява жена на около тридесетгодишна възраст, побеляла, в бели дрехи, и започва да прави масаж на сина ѝ. На следващия ден детето било излекувано. Тогава майката помислила, че това е г-жа Бай¹². Жената отишла отново в храма и започнала да ѝ се кланя в знак на благодарност.

¹⁰ 蒲松齡, известен китайски писател от дин. Цин (1644 до 1911 г.)

¹¹ 梁 (502 – 557 г.)

¹² 白 на китайски означава „бял“.

От една страна, „бай“ означава на китайски „бял“, затова неслучайно лицето на духа е бяло и е облечен в бели дрехи. От друга страна, в китайската традиция белият цвят на животното показва, че то не е обикновено същество, а дух.

В дълбоко националното българско художествено творчество също е залегнал мотивът за превръщане на жена в животно или обратното. В Каталог на българските вълшебни приказки, 1994 г., се описани няколко впечатляващи сюжета:

На бездетна жена Господ дарява птица или коза за дъщеря. Царският син вижда птицата (козата) и изпраща настойници за нея. Веднъж, когато съпругът ѝ и майка му са на сватба, тя сваля перата (кожата) си и непозната на никого се явява там. Царският син разпознава в чудната хубавица жена си, изгаря перата ѝ, за да остане тя завинаги при него (Каталог на българските вълшебни приказки 1994: 144).

Мотивът за превръщане на змията в жена или обратно също е добре застъпен в българското творчество. Момък пропаднал в мъртвило на змии. През пролетта чува заръките на тартора на змиите: на една от тях, която се превръща в девойка, заповядва да се скрие в житен сноп и да ухапе попския син (ратай, дъщеря). Момъкът става ратай при попа, намира змията и ѝ нарежда да се превърне в девойка. Оженва се за нея и обещава никога да не нарушава забраната ѝ да я нарича змия. След години обаче нарушава условието и жена му се превръща отново в змия. По нейно искане зет ѝ я целува по езика и тя си възвръща човешкия образ (Каталог на българските вълшебни приказки 1994: 145).

Друга вариация на приказката е следната: момък попада в мъртвило на змии, харесва една змия, превърната в мома. Намира я по-късно в змийската ѝ дупка, кара я да си хвърли булото и тя се превръща в девойка. Момъкът ѝ взема булото и се оженва за нея. Внуците му го накарват да върне булото на жена си и тя отново става змия, след това от обич към него си хвърля булото и остава завинаги жена (Каталог на българските вълшебни приказки 1994: 145).

Понякога жените в българския фолклор биват наказани за злините си като са превърнати в бухали, кукумявки, магарици (Каталог на българските вълшебни приказки 1994: 213). Герой погълнал дроба (сърцето) на чудна птица и така намирал всеки ден под главата си жълтици. Влюбва се в хубавица, която разбира тайната му и с хитрост взима дроба (сърцето) на птицата, след което го изпъжда. Героят намира грозде (слива, трендафил), което превръща човек в магаре, и грозде, което възвръща човешкия лик. Преоблечен, продава на момичето и слугините ѝ от плодовете, принуждава я да изплюе дроба (сърцето) на птицата и превръща нея и

подчинените ѝ в магарици. Друг път орисници наричат мъжа да умре от бъдещата си съпруга, превърната във вълк, в деня на сватбата си (Каталог на българските вълшебни приказки 1994: 347). Понякога момъкът в българските народни приказки е преследван заради красивата си жена. Сиромаш (царски син) се оженва за жена-животно (костенурка, жаба, маймуна, лисица); или за хубавица, която довежда от далечна страна. Царят иска да му отнеме момичето, затова му дава неизпълними задачи, ала с помощта на жена си героят изпълнява всичко (Каталог на българските вълшебни приказки 1994: 165).

Много често самодивите се превръщат в различни същества. В един от разказите самодива в образа на ламя поглъща всеки ден по един човек. Герой, който е изпратен в планината от майка си, за да разбере какво е страх, я набива, а тя му подарява пръстен, гривна. По-късно прониква в убежище, като убива по пътя самодиви в различни превъплъщения – ламя, мечка, риба (Каталог на българските вълшебни приказки 1994: 124).

За разлика от реалния свят в света на приказките има възмездие, справедливост и моралът възтържествува. Изненадата и приключенията държат читателя „на тръни“ до края на разказа. Истинската цел обаче е „да се създават най-трудни положения и да се излиза от тях всякога победоносно. Разказът още отначалото има една крайна точка: да се спаси героят, минал през много изпитания, и да се даде заслужена мъзда на виновниците.“ (Арнаутов 1996: 11)

Приказките, митовете и легендите имат две основни цели – да сплотяват общността и да учат на морал. Интересен е погледът върху превращенията на жените в определени животни, както и на животните в хора. Метаморфозата на единия вид в друг говори именно за силната връзка и сходните характеристики между тях. Жената, поради нейната красота, изящество, интелект и галантност, често и до днес е оприличавана на красива птица, хитра лисица или подла змия. Всичко зависи от ролята в социума, който заема, и целта, която желае да постигне.

Библиография

Арнаутов 1996: Арнаутов, Михаил. „Очерци по българския фолклор“, т. 2. София, Академично издателство „Проф. Марин Дринов“, 1996, с. 8 [**Arnaudov, M. 1996:** Arnaudov, Mihail. „Ochertsı po balgarskia folklor“, t. 2. Sofia, Akademichno izdatelstvo „Prof. Marin Drinov“, 1996, s. 8.] ISBN 954-430-463-0.

Васильев 2001: Васильев, Леонид С. Култы, религии, традиции в Китае. М.: Издателская фирма «Восточная литература» РАН, 2001, с. 488 [**Vasil'ev,**

2001: Vasil'ev, Leonid S. Kul'ty, religii, tradicii v Kitae. M.: Izdatel'skaya firma "Vostochnaya literatura" RAN, 2001, s. 488.] ISBN 5-02-018244-3

Каталог на българските вълшебни приказки 1994: София, Издателство УИ „Св. Климент Охридски“, 1994 [**Katalog na balgarskite valshebni prikazki** 1994: Sofia, Izdatelstvo UI „Sv. Kliment Ohridski“, 1994]

Мазо 2020: Мазо Ольга. Ежи-оборотни в китайских текстах X–IX вв. [**Mazo 2020:** Mazo Olga. Ezhi-oborotni v kitajskih tekstah X–IX vv. Available at: <https://elibrary.ru/item.asp?id=44270364>] [Accessed 28.09.2022]

Фан, Ли 2003: Фан, Ли (Тайпин гуан цзи. [Обширные записи годов Тайпин] / Ред. Ли Фан. Пекин: Чжунхуа шуцзюй. Т. 9. 2003. С. 3617). [**Fan, Li 2003:** Fan, Li (Tajpin guan czi. [Obshirnye zapisi godov Tajpin] / Red. Li Fan. Pekin: CHzhunhua shuczyuj. Т. 9. 2003. S. 3617).]

Pruittfeb, Sarah: 18.02.2020: 9 Powerful Snakes from History and Mythology. Available at: <https://www.history.com/news/snake-symbol-history-mythology> [Accessed 30.09.2022]

Wang Kaihao: 10.04.2019: This Old tale still resonates today to a modern audience. Available at: <https://global.chinadaily.com.cn/a/201904/10/WS5cad-3138a3104842260b549c.html> [Accessed 30.09.2022]

Wikipedia: Snakes in Chinese mythology. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Snakes_in_Chinese_mythology#cite_note-3 [Accessed 30.09.2022]

Wikipedia: Bai Suzhen. Available at: https://en.wikipedia.org/wiki/Bai_Suzhen#cite_note-myth-2 [Accessed 28.09.2022]